

PRO

Äldre frågor fortfarande på undantag

UPPFÖLJNING AV PRO-RAPPORTERNA ÄLDREFRÅGOR PÅ UNDANTAG I SVENSK POLITIK
OCH ÄLDREFRÅGOR PÅ UNDANTAG – IGEN! PUBLICERADE 2013 RESPEKTIVE 2014

Innehåll

Förord	4
Vilka är de äldre?.....	5
Äldres representation i riksdagen och i EU	6
Äldrefrågorna i riksdagen	9
Äldrefrågor i medierna.....	11
Äldrefrågorna bland väljare	14

1. Förord

Med bara ett år kvar till valet är det dags att sätta äldrefrågorna på agendan. Vi kunde inför förra riksdagsvalet 2014 se att intresset för äldrefrågor ökade. Vi hoppas att det blir så även inför kommande val. Särskilt som vi kan se att äldrefrågorna rankas av väljarna som den fjärde viktigaste frågan i svensk politik, efter integration/immigration, utbildning och sjukvård. Men det är de andra frågorna, även de som ligger efter äldrefrågorna, som dominerar den politiska diskussionen, medan frågor som är viktiga för oss äldre till stor del saknas i debatten i medierna och från partierna.

Inom alla partier är äldre underrepresenterade i riksdagen, men det är annorlunda i EU-parlamentet. Efter avhopp och ersättare under mandatperioden är nu representationen av personer över 65 bland de svenska EU-parlamentarikerna 20 procent, vilket motsvarar andelen i stort i vårt land. När det gäller riksdagen är cirka 5 procent över 65 år.

Vi har nu några månader på oss innan partierna börjar arbeta med sina vallistor inför 2018 års val. Det blir en viktig uppgift för oss att se till att partierna placerar äldre högt på vallistorna, så att vi kan få en förändring.

Att alla grupper är representerade, respekterade, lyssnade på, är en grundbult i ett samhälle som vill utvecklas och må bra, och en för att upprätthålla förtroendet för demokratin.

I den SOM-undersökning vi refererar till rapportens sista avsnitt, kan man också se att partierna saknar förtroende bland väljarna. Ett första steg i att öka förtroendet kan vara att se till att alla grupper är representerade, och att en så stor väljargrupp som de äldre får göra sina röster hörda i den politiska debatten och i beslutsfattandet.

PRO kommer att fortsätta att vara en sådan röst. Och vi har mycket att göra fram till valet om vi ska göra ett tydligt avtryck på både representationen och det politiska samtalet.

För att illustrera äldrefrågornas vikt kan det vara intressant att se den diskussion som uppstod i det brittiska valet 2017, efter att Tories hade lanserat ett förslag om höjda avgifter för äldreomsorgen. Förslaget mötte så kraftiga reaktioner och en så massiv kritik att partiet snabbt drog tillbaka det. Med ett år kvar till är det hög tid att politikerna sätter äldres frågor på agendan.

Stockholm den 27 juni 2017.

Christina Tallberg
Ordförande PRO

2. Vilka är de äldre?

PRO publicerade i juni 2013 rapporten "Äldre frågor på undantag i svensk politik" som beskrev äldre frågornas närvaro (eller snarare frånvaro) i svensk politisk debatt. År 2014 följde vi upp resultatet från den rapporten för att se om det hade skett någon förändring. Nu 2017 tar vi vid igen och undersöker vad som hänt under åren som gått. Vi undersöker dels representationen av äldre i riksdagen och EU-parlamentet, dels närvaron av äldre frågorna i riksdagen, samt hur media behandlar frågor som rör äldre.

När vi talar om äldre frågor behöver vi inledningsvis också beskriva vad vi menar med begreppet äldre. Ofta används pensionsåldern som en gräns. Visserligen har vi inte längre någon bestämd ålder för pensionen, men fortfarande är det vanligt att den sätts vid 65 år. På många sätt är äldre en mycket heterogen grupp. Allt fler lever allt längre och för många omfattar tiden som pensionär närmare 30 år.

I rapporten "Vem är den äldre? Äldrebilder i ett åldrande Sverige"¹, lyfts det fram att det blir en allt större variation i åldrandet och förutsättningarna för äldre. De socioekonomiska skillnaderna ökar och ålderdomen riskerar att bli mer polariserad. Utbildning och tidigare inkomster spelar stor roll för hur du lever och mår som äldre. Samtidigt som pensionärerna rent generellt får det ekonomiskt allt bättre, ökar andelen med låga pensioner. Framst är det kvinnor som drabbas.

De flesta nyblivna pensionärer har inte några ålderskrämpor. Man besöker inte sjukvården oftare än vad fyrtioåringar gör och det är inte heller fler som har hemtjänst eller andra insatser från äldreomsorgen. Samtidigt ökar behoven av äldreomsorg, eftersom medellivslängden ökar. Allt fler kommer att drabbas av demenssjukdomar, med stora behov av hjälpinsatser som följd. Det är alltså svårt att beskriva äldre som en grupp. Samtidigt finns vissa gemensamma förhållanden som förenar människor som uppnått en viss ålder. Det finns många exempel på hur äldre personers kunskaper och erfarenheter inte tas till vara på samma sätt som tidigare. Följande referat från en undersökning av Novus och AMF från 2012 kan illustrera detta

Endast 18 procent är ganska eller mycket positiva till en chef som är 75 år. Och bara 19 procent ställer sig positiva till en 75-årig statsminister! Attityderna till äldre skiljer sig också åt mellan olika yrkesgrupper. Medan 61 procent uppger sig vara ganska eller mycket negativa till en förskollärare som är 75 år, är bara 16 procent ganska eller mycket negativa till en skådespelare i samma ålder. Många av medlemmarna i vår organisation kan bekräfta dessa attityder. Professorn i gerontologi, Lars Andersson, myntade i början av 00-talet begreppet ålderism för att beskriva företeelsen. Med detta begrepp förstås "fördomar eller stereotypa föreställningar som utgår från en människas ålder och som kan leda till diskriminering". Den gemensamma erfarenheten att på ett helt annat sätt än tidigare ställas utanför och även utsättas för diskriminering är det som förenar många äldre och som också gör det relevant att tala om äldre frågor.

3. Äldres representation i riksdagen och i EU

Representationen av äldre i riksdagen

Rapporten från juni 2013 visade att av de 349 ledamöterna som valdes in i riksdagen 2010 var det bara 8 personer som var 65 år eller äldre. Det motsvarar mindre än 3 procent av samtliga riksdagsledamöter och ska jämföras med att motsvarande andel för Sverige är 20 procent.

I undersökningen 2014 gjordes en genomgång av valseدلarna för samtliga riksdagspartier till riksdagsvalet 2014, och en sammanställning av samtliga kandidater i åldersgrupperna 65 plus och 70 plus av partiernas tio toppkandidater i alla 29 valkretsar. Totalt finns alltså 29 valkretsar, vilket innebär 290 ledamöter på de tio första platserna per parti. Multiplicerar vi med åtta partier har vi totalt 2 320 kandidater till riksdagen som står på plats 1 till 10. Av alla kandidater på de tio översta platserna på partiernas listor var det endast fem procent som var 65 år eller äldre. Det är 116 äldre av 2 320 kandidater.

Bland de fem toppkandidaterna (i praktiken de som i normalfallet står på valbar plats) var knappa två (2) procent 65 år eller äldre. Det är 23 äldre av 1 160 toppkandidater.

Efter valet 2014, och med de förändringar som skett sedan dess med avhopp och ersättare, blev utfallet som nedan, mätt i april 2017.

Parti	Ledamöter 65+	Ledamöter 70+	Ledamöter totalt
S	4	1	113
V	1	0	21
MP	2	0	25
M	5	1	84
L	1	1	19
KD	2	0	16
C	2	2	22
SD	3	1	49

Slutsats

Inom alla partier är äldre underrepresenterade i riksdagen. Det leder till att riksdagen också går miste om kunskaper och erfarenheter som kan ha samband med ålder. Naturligtvis kan en ung ledamot vara engagerad i frågor som i första hand rör äldre. En undersköterska i trettioårsåldern som arbetat inom äldreomsorgen kan vara lika engagerad och kunnig som en betydligt äldre ledamot.

Vi relaterar inte den mycket sneda åldersfördelningen till riksdagens särskilda sakfrågor. I stället handlar det om att riksdagen går miste om den kompetens som ofta följer med åldern. Den begränsas inte till äldrefrågor, utan kan beröra alla frågor som ligger på riksdagens bord – från barnomsorg över utbildning, arbetsmarknad och skattepolitik till försvarspolitik m.m.

De flesta äldre i riksdagen har fyllt 65 under mandatperioden. En intressant fråga är vad som händer när en äldre person vill debutera i riksdagen. Det har hänt några få gånger men är ovanligt. Samtidigt bör det vara en möjlighet att efter arbetslivet, ta ett större steg politiskt och kandidera till riksdagen på en valbar plats.

Vi eftersträvar inte en riksdag som domineras av äldre. Vår utgångspunkt är en åldersmässig mångfald, där olika åldersperspektiv lyfts fram i riksdagens debatter. Mot den bakgrunden är vi också bekymrade över den underrepresentation av yngre som finns i de beslutande församlingarna i vissa kommuner och bland nämndemännen.

EU-parlamentet

Valet till EU-parlamentet i maj 2014 resulterade i att tre av Sveriges tjugo euro-parlamentariker var äldre än 65 år, en liberal och två socialdemokrater, vilket utgör 15 procent av parlamentarikerna. I dag har fyra av tjugo ledamöter fyllt 65 år. Av dem har M en av tre ledamöter och S tre av fem. Övriga partier saknar äldre ledamöter.

Parti	Ledamöter 65+	Ledamöter 70+	Ledamöter totalt
M	1	0	3
S	3	0	5

Slutsats

Representationen för äldre i EU-parlamentet är bättre än i riksdagen, men urvalet är mycket litet vilket gör att enstaka ledamöter påverkar utfallet.

Sammantaget

Av riksdagens 349 ledamöter totalt är 20 personer över 65 år och 6 personer över 70 år. Det innebär att av det totala antalet ledamöter är nästan 6 procent av ledamöterna äldre än 65 år. Av ledamöterna i EU-parlamentet har 4 fyllt 65 år vilket motsvarar 20 procent.

Parl.	Ledamöter 65+	Ledamöter 70+	Ledamöter totalt
Riksdagen	20	6	349
EU	4	0	20

Slutsats

Det är betydligt högre andel av EU-parlamentarikerna än av riksdagsledamöterna som är över 65 år, och andelen överensstämmer med den andel äldre som gäller i stort för befolkningen, d.v.s 20 procent. När det gäller riksdagen är äldre kraftigt underrepresenterade i alla partier.

4. Äldrefrågorna i riksdagen

Hur har frågorna debatterats i riksdagen under riksmötet 2013/14 fram till 2016/17? En genomgång av motioner, interpellationer och frågor på riksdagens hemsida ger följande bild för den senaste femårsperioden:

Riksmöte	Interpellationer & skriftliga frågor	Motioner
2012/13	10 (1282)	40 (448)
2013/14	7 (1320)	41 (521)
2014/15	27 (1554)	22 (436)
2015/16	19 (2372)	16 (445)
2016/17	3 (1668)	20 (446)

Sammanfattning

När det gäller interpellationer och skriftliga frågor, som vi här har slagit ihop till en kategori, kan man se stora variationer både när det gäller det totala antalet, som anges inom parentes, och antalet som berör äldrefrågor. Riksmötet 2016/17 har vid denna rapportens författande inte avslutats, vilket påverkar antalet interpellationer och skriftliga frågor, men inte motioner, då motionstiden ligger inom denna mätperiod.

Vi kan se en halvering av antalet motioner som direkt berör äldrefrågor. Siffran inom parentes anger totalt antal motioner.

Vi har här valt bort träffar där motionen innehåller äldrefrågor, men där de är en bisak i sammanhanget, till exempel att motionen egentligen handlar om företagande, eller nationella minoriteter, eller där äldreomsorg nämns som ett exempel bland andra välfärdsfrågor. Vi har inkluderat resultat där äldre inte är huvudsaken, men där ämnet berör äldrefrågorna direkt, till exempel arbetskläder inom äldreomsorgen.

Slutsats

Under riksdagens olika år kan naturligtvis antal och andel frågor som direkt berör äldre variera vad avser motioner och interpellationer. Vad som bland annat påverkar är om regeringen lägger en proposition som gäller äldre frågor eller närliggande områden. En halvering är dock en anmärkningsvärd minskning.

Bland väljarna tillmäts äldre frågorna stor betydelse och till en viss del finns de med när de politiska partierna möts i diskussioner. Vi bedömer att pensionerna och äldres ekonomi fått ett större utrymme under de senaste två åren. Vad som bland annat har uppmärksammats är att det nya pensionssystemet skapar en ökande äldrefattigdom. Äldreomsorgen och äldres boende är frågor som blir allt viktigare mot bakgrund av den demografiska utvecklingen och att de politiska besluten för framtiden behöver fattas idag. Ett tydligt exempel på detta är utbildning och rekrytering av äldreomsorgens personal. Uteblir nödvändiga politiska beslut kommer vi att få en mycket stor brist på utbildad personal. Den långa processen för boendeplanering gör att framtidens lösningar för äldres boende behöver diskuteras och beslutas om idag. Men det handlar inte bara om framtidens problem. En fråga som år från år lyfts fram av pensionärsorganisationer, personal och forskningen är bristen på samverkan mellan äldreomsorg och sjukvård. Många äldre drabbas hårt av denna bristande samverkan. Alla är överens om frågans vikt men politiskt är det inte mycket som händer.

När äldreomsorgen diskuteras är det ofta som en del i andra frågor som t. ex. valfrihet och vinster i välfärden. Med tanke på äldreomsorgens vikt idag och i framtiden är det anmärkningsvärt att den inte får en större plats i den politiska diskussionen.

5. Äldre frågor i medierna

Sökningar på äldre ger naturligtvis en stor mängd felträffar som inte är äldre frågor. För att kunna analysera mediegenomslaget får därför några av de aktuella äldre frågorna representera frågan som sådan, så att vi kan se trender och tendenser. Vi har valt ut äldreomsorg, äldreboende och äldre plus hemtjänst som söktermer, och tittat på perioden januari till april för varje år. Siffrorna anger antal träffar i mediearkivet för den perioden.

Jan.-apr.	Äldreomsorg	Äldreboende	Äldre+hemtjänst
2013	9012	10842	4364
2014	11037	14499	5601
2015	9415	11303	4220
2016	8441	12090	4240
2017	8672	11167	4536

Utredningen om Nationell kvalitetsplan för äldreomsorgen gav Meltwater² i uppdrag att genomföra en kartläggning och analys av hur äldre framställs i media. Utifrån ett antal områden som kan kopplas till äldre visas i rapporten hur stor exponeringen har varit räknat i antal artiklar. Det gjordes också en analys av om äldre framställs ur ett positivt eller negativt perspektiv. Vad gäller synen på äldre kan konstateras att ca hälften av artiklarna (totalt drygt 4000) var neutrala i värderingen. I övrigt fördelade sig artiklarna lika mellan negativ och positiv syn. Den negativa eller positiva synen handlar inte om äldre som personer, utan om deras livsvillkor.

Äldre omnämns ofta som grupp i stället för individer. Endast ca 10 procent av artiklarna har ett individperspektiv. Vid få tillfällen nämns etnisk bakgrund och kön i artiklarna.

Äldre får sällan själva komma till tals i artiklarna. Endast i knappt 14 procent av artiklarna får äldre själva uttrycka sin mening. När de äldre hörs är det ofta i mer triviala ämnen, som olika former av nöjesaktiviteter t. ex. och inte i politiskt angelägna områden. Äldre får även uttala sig i frågor som gäller deras ekonomi men inte om hemtjänst och andra politiska frågor som rör äldres förhållanden. Lokalpressen dominerade i denna analys och omfattade drygt 75 procent. Största enskilda område var äldreomsorgen, följt av pension/ekonomi. De flesta av artik-

larna som rör äldreomsorgen var neutrala. Men de negativa var fler än de positiva. Det handlar då om att artiklarna gav en kritisk bild av äldreomsorgen.

Slutsats

Vi konstaterar att äldrefrågorna med undantag för valåret 2014 har legat på ungefär samma nivå i medierna, och att de till och med minskat något de senaste åren. När det gäller frågorna om äldreboende är Carema-skandalen en fråga som ökar antalet träffar under en period.

Av analysen från Meltwater framgår att äldre sällan kommer till tals. I medias behandling av äldre är det andra som får föra deras talan. Här kan dras en parallell till den dåliga representationen i riksdagen och hur det påverkar vilka som företräder äldres sak. Äldre avpersonifieras också av media. Trots att gruppen äldre är så heterogen att den är svår att definiera som en grupp, klumpas människor ihop i en gemensam äldrekategori. De områden som undersöktes i analysen fick ofta en neutral eller negativ framtoning. Det ligger till en stor del i medias dramaturgi. När man beskriver förhållanden inom t.ex. äldreomsorgen är det ju ofta för att något negativt har uppmärksammats.

Det är i lokal media som man hittar de flesta inslag om äldre. Det påverkar förmodligen innehållet. Äldreomsorgen är en lokal fråga och det kan förklara att den är det dominerande området i medias bevakning.

Äldrefrågorna i olika län

Vi har jämfört publiciteten i olika län, utifrån en av frågorna: äldreboende. De län som har betydligt fler träffar än andra är Skåne och Västra Götaland. Det finns dock en sådan tendens oavsett vilken fråga som bevakas, på grund av att de är stora regioner med många medier. Vad som däremot är värt att notera är att Gotlands län ligger högt på listan, och Stockholm ligger relativt lågt.

Jan.-apr.	2013	2014	2015	2016	2017	Totalt
Skåne län	613	1033	691	818	744	3899
Västra Götaland	606	940	677	793	712	3728
Gotlands län	375	715	445	575	519	2629
Östergötlands län	375	715	442	575	519	2626
Södermanlands län	375	715	440	575	519	2624
Västerbottens län	371	712	439	573	519	2614
Jönköpings län	371	712	437	573	517	2610
Stockholms län	368	708	434	573	517	2600
Uppsala län	366	705	434	573	515	2593
Norrbottnens län	365	703	434	572	515	2589
Västernorrlands län	365	703	434	569	514	2585
Jämtlands län	365	703	434	569	514	2585
Kronobergs län	364	703	434	569	513	2583
Kalmar län	364	699	433	568	513	2577
Hallands län	362	695	432	567	510	2566
Västmanlands län	361	695	432	567	509	2564
Örebro län	359	694	432	566	509	2560
Värmlands län	358	691	432	565	509	2555
Dalarnas län	358	691	427	564	507	2547
Blekinges län	357	690	427	558	506	2538
Gävleborgs län	357	690	427	558	506	2538

6. Äldrefrågorna bland väljare.

SOM-institutets årliga undersökning om väljarattityder redovisar bland annat vilka frågor väljarna tycker är viktigast. Frågan som ställs är "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag". Undersökningen har genomförts 1987–2016. De svarande ombeds lista max tre frågor.

Siffran visar hur många procent som angett frågan som viktigast.

1987 och 1988 låg äldrefrågorna på tio procent för att sedan stiga. Under första halvan av 00-talet hade frågorna sin topp, med högsta noteringen 2002 med 24 procent.

För 2016 är äldrefrågorna lägre viktade, med 14 procent, men är trots det den fjärde viktigaste frågan för väljarna. Integration/immigration, utbildning och sjukvård ligger före. Äldrefrågorna har sedan 2015 gått om arbetsmarknadsfrågor som nu ligger på femte plats.

2013	2014	2015	2016
17 %	18 %	13 %	14 %

Slutsats

Äldrefrågorna har minskat i betydelse i jämförelse med 2013 och 2014. Andra frågor hamnade i fokus efter valet. Den ökning som vi ser på en procentenhet mellan 2015 och 2016 kan vara tecken på en reell ökning av intresset. Regeringen förväntas också presentera förslag rörande villkoren för äldreomsorgen i slutet av 2017 eller början av 2018, vilket kan få genomslag även för intresset bland väljarna. Samtidigt får också äldrefrågorna ofta en ökad betydelse i samband med en valrörelse.

I Novus mätning från maj 2017³ om vilka frågor som är viktigast för väljarna kommer äldreomsorgen på fjärde plats. Det visar den breda förankring som frågorna har bland väljarna. Till en del kan det förklaras med att de flesta väljare inte bara ser till sitt omedelbara intresse utan har ett bredare altruistiskt perspektiv på politiken. En annan förklaring är också att frågor om äldreomsorg på något sätt berör de allra flesta. Även om de själva inte har insatser från äldreomsorgen, kan de vara anhöriga, barn, barnbarn eller granne till någon som har dessa insatser.

Med ett år kvar till valet är det hög tid att sätta äldrefrågorna på agendan.

-
1. Vem är den äldre? Äldrebilder i ett åldrande Sverige. Redaktörer Marianne Abrahamsson et al. Nationella institutet för forskning om äldre, NISAL nov 2016
 2. Analysrapport- Äldrefrågan, Meltwater 2015.
 3. Novus, 9 maj 2017.

PRO

© Maj 2017, PRO, Pensionärernas Riksorganisation
Text: Arena Opinion, J Lindahl S Lindqvist
Produktion: IK Stockholm, Tryck: Printgraf
Artikelnummer: PRO702, Foto: Shutterstock
www.pro.se